

НОВИЙ ПРОЕКТ ЗАКОНУ ПРО СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ: КРОК ВПЕРЕД ЧИ НАЗАД?

Рассматривается проект Закона Украины «О порядке организации и проведения мирных мероприятий» (регистрационный № 2450 от 06.05.2008 г.), осуществляется сравнительный анализ с предыдущими законопроектами о свободе мирных собраний, зарегистрированных в Верховном Совете Украины.

The article is examined the project of Bill of Ukraine «About the order of organization and leadthrough of peaceful measures» (registration № 2450 from 06.05.2008), a comparative analysis is carried out with previous bills about freedom of assemblies, incorporated in Supreme Soviet of Ukraine.

Серед помітних подій червня 2009 р. слід відзначити прийняття в першому читанні проекту Закону України «Про порядок організації і проведення мирних заходів»¹ (реєстраційний № 2450). Суб'єктом законодавчої ініціативи документа, розробленого фахівцями Міністерства юстиції України, виступила Прем'єр-міністр України Ю.Тимошенко. Цей законопроект, з текстом якого можна ознайомитись на офіційному веб-сайті Верховної Ради України², безумовно, потребує особливої уваги і ретельного аналізу науковими колами. Серед причин його дослідження окремо можна відзначити ту, що для даного документа була необхідна неабияка воля законодавця - як щодо місця у порядку денному пленарного засідання Верховної Ради України (незважаючи на негативний висновок Головного науково-експертного управління ВРУ), так і щодо прийняття в сесійній залі, зокрема в першому читанні.

Проект складається з чотирьох розділів та прикінцевих положень, містить 24 статті. З преамбули випливає, що Закон спрямований на реалізацію «встановленого» Конституцією України права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, демонстрації, пікетування, походи.

У першому розділі («Загальні положення») даються визначення основним поняттям та дефініціям свободи мирних зібрань та окреслюються межі правового регулювання – відносини, пов'язані з організацією і проведенням «мирних заходів». Водночас автори законопроекту окремо підкреслили, що такі види мирних зібрань, як зібрання членів громади для вирішення питань у порядку Закону України «Про місцеве самоврядування», зустрічі виборців, зібрання трудових колективів, засідання «статутних органів управління», об'єднань громадян, «мирні заходи з метою відпочинку», «громадські розважальні заходи», спортивні змагання, весільні процесії, народні свята, похорони та зібрання згідно Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», не є предметом регулювання у цьому нормативно-правовому акті.

Наступний розділ «Порядок організації і проведення мирного заходу» має за мету визначити правовий статус організаторів, учасників, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, органу внутрішніх справ та їх «уповноважених представників»; встановлює форму, зміст та адресат повідомлення про проведен-

© ЦАРУК Лаврентій Степанович – викладач Київського університету права НАН України

ня «мирного заходу», визначає можливості щодо місця і часу проведення, врегулює питання матеріально-технічного забезпечення мирного зібрання та відшкодування завданої під час його проведення майнової шкоди; підстави і порядок «зупинення і припинення мирних заходів».

Так, згідно із проектом, учасниками і організаторами зібрань можуть бути як українські, так і іноземні фізичні і юридичні особи, з повною дієздатністю. Одночасно фінансування зібрання може здійснюватися лише за кошти українських громадян та організацій, але лише недержавної форми власності.

Для проведення «мирного заходу» організатор письмово повідомляє відповідні місцеві органи влади або самоврядування, встановлено їх перелік (за територіальною залежністю запланованого зібрання). Визначення строку, який має передувати повідомленню (адже завчасність повідомлення – принцип, встановлений статтею 39 Конституції України), чітко не встановлено, і залишено на розсуд заявника (підкреслюючи, що слід брати до уваги час, необхідний для підготовки владою забезпечення громадського порядку і безпеки людей). До повідомлення вимагається обов'язкова письмова форма, наявність різного роду даних організаційного характеру. Адресат не має права відмовити у прийнятті повідомлення лише поданого з додержанням вимог Закону. А от мирно збиратись без повідомлення – заборонено.

Місце зібрання може бути обране будь-яке, але «придатне для цього». «Поблизу об'єктів підвищеної небезпеки» мирно збиратись заборонено. Якщо зібрання відбувається біля навчальних закладів, лікарень, установ виконання покарань, судів, то вчиняти дії, що порушують нормальне функціонування цих закладів (зокрема шум і блокування проїзду), забороняється.

Зібрання можливе у будь-який час доби. З 22:00 до 8:00 забороняється створювати шум, в інший час – дозволяється, в межах санітарних норм. Якщо заплановане зібрання конфліктує з іншим, передбачено пошук компромісу шляхом обміну листами між заявником і адресатом. Наслідки недосягнення згоди проектом не передбачені, скоріш за все адресат (владний суб'єкт) на основі установлених даних приймає рішення щодо звернення до суду про обмеження права на мирні зібрання в порядку наступного розділу проекту, який присвячений судовому аспекту питання.

Установлено принцип добровільності участі, але заборони щодо реалізації свободи на мирне зібрання на користь інших осіб за плату не встановлено. Проектом надано право організаторам на місці мирного зібрання встановлювати намети, сцени та інші тимчасові споруди. Втім проект не передбачає варіантів обмеження такого права у випадку зловживання ним чи при виникненні незадоволеня з боку інших осіб, які не є учасниками таких зібрань.

Порушення порядку під час мирного зібрання віднесено до сфери відповідальності організатора, який, як встановлено, несе всю майнову відповідальність за завдану майнову шкоду під час зібрання. Він же і має найповніші серед всіх присутніх повноваження, а саме: право давати обов'язкові до виконання учасниками зібрання вказівки, зупиняти, припиняти, закінчувати зібрання. У випадку недотримання учасниками зібрання таких вказівок до таких учасників застосовуються заходи фізичного примусу працівниками органів внутрішніх справ. При цьому суб'єкт влади може лише вимагати додержання порядку і зупинити (зі змісту норми випливає, що мається на увазі призупинити на деякий час) зібрання. Що стосується органу внутрішніх справ, то він зобов'яз-

ний бути, згідно з проектом, лише спостерігачем, а свої вимоги він може скеровувати лише до організатора, і лише щодо дотримання встановленого (скоріш за все повідомленням) порядку організації і проведення зібрання. Основна діяльність органу внутрішніх справ, згідно з проектом, - застосування фізичного примусу до тих учасників, які не виконують вимог організатора.

У процесі мирного зібрання, згідно з проектом, передбачається зупинення, припинення і закінчення мирного зібрання. Підставою зупинення є порушення громадського порядку, які не загрожують здоров'ю людей. Прийняття рішення про зупинення віднесено до компетенції організатора. Присутній представник влади теж може прийняти рішення про зупинення на визначений ним час, вказавши, які дії слід вчинити. Якщо дії вчинені, представник влади може дозволити продовження мирного зібрання. Якщо такі дії не вчиняються, зібрання припиняється. Втім у законопроекті не визначено, чи потрібне для цього рішення організатора, чи припинення є наслідком невиконання вказівок суб'єкта влади). Рішення про припинення може прийняти тільки організатор. Підставами, які перераховані у різних нормах законопроекту, є: створення реальної загрози життю і здоров'ю людей, майну фізичних і юридичних осіб, вчинення наруги над державними символами, невиконання вказівок суб'єкта влади, інтереси національної безпеки та громадського порядку, з метою запобігання злочинам чи заворушенням, забезпечення охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, коли метою зібрання є порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, спроба захоплення державної влади чи повалення конституційного ладу України шляхом насильства, перешкоджання здійсненню виборчого права, блокування або загроза захопленню окремих об'єктів підвищеної небезпеки та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», що загрожує безпеці людей, пропаганда війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, організація погромів, підпалів тощо, що створюють загрозу життю або здоров'ю людей, інші дії, що мають ознаки злочинів, та порушення цього Закону.

Після прийняття організатором рішення про припинення заходу суб'єкт влади описує мотивування припинення зібрання в письмовій формі та передає його організатору з вимогою припинити захід. Якщо організатор не виконує цю вказівку, суб'єкт влади звертається безпосередньо до учасників, і тільки якщо і це не приводить до бажаних результатів, захід припиняють працівники міліції. Масові заворушення, зокрема з підпалами і погромами, припиняються в порядку інших законів, очевидно, мається на увазі тих, що регулюють діяльність правоохоронних органів, втім, чітко це питання не визначено.

Наступним розділом передбачені гарантії мирного зібрання, а саме: що органи влади і самоврядування мають позитивний обов'язок щодо свободи мирних зібрань, дії влади оскаржуються до суду.

Питанню обмеження реалізації свободи мирного зібрання присвячено останній розділ проекту. Встановлено, що у випадку, коли мета проведення мирного заходу суперечить Конституції України або загрожує громадському порядку і безпеці людей, суб'єкт влади звертається з позовною заявою до суду в порядку процесуального законодавства (очевидно, мається на увазі в порядку Кодексу адміністративного судочинства України, у якому питанню судового обмеження свободи мирних зібрань присвячено статті 182-183³).

Слід зазначити, що дискусії навколо прийняття закону в розвиток свободи мирних зібрань в Україні виникли одразу після прийняття у 1996 році Конституції України і продовжуються серед депутатського корпусу парламентів усіх наступних після другого скликань. Поштовхом до цього стала нова щодо попередніх Конституцій норма щодо мирних зібрань (стаття 39), яка за формою і за змістом повністю відтворює положення міжнародних документів з прав людини, зокрема ст.20-1 Загальної декларації прав людини, ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 11 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, при тому, що формально на території України продовжує діяти Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР»⁴.

Провідні вчені-конституціоналісти теж констатують відсутність в українському законодавстві цього важливого конституційного закону⁵. Конституція передбачає прийняття певного переліку законів який регулюватиме систему правовідносин щодо політичних прав і свобод. Закон про мирні зібрання залишається єдиним з цього переліку, який досі не прийнятий.

У парламентах попередніх скликань зареєстровані законопроекти з даного питання. Це проекти Законів України: «Про мирні збори»⁶ (реєстр. № 3004 від 16.10.2000, 3-ї сесії III скликання, ініціатор - народний депутат України Г.Й. Удовенко), «Про порядок організації і проведення мирних масових заходів та акцій в Україні»⁷ (реєстр. № 3004-2 від 10.08.2000, 6-ї сесії III скликання, ініціатор – народний депутат України В.С. Пустовойтов), «Про порядок організації і проведення мирних масових заходів та акцій в Україні»⁸ (реєстр. № 5242 від 08.04.2004, 5-ї сесії IV скликання, ініціатори законопроекту – народні депутати України Г.Й.Удовенко, І.І. Мигович, І.В.Сподаренко, В.В. Таран), «Про порядок організації і проведення мирних заходів і акцій в Україні»⁹ (реєстр. № 5242-1 від 11.03.2004, 5-ї сесії IV скликання, ініціатор законопроекту – народний депутат України Г.Й. Удовенко), «Про збори, мітинги, походи і демонстрації»¹⁰ (реєстр. № 5242-2 від 23.03.2004, 5-ї сесії IV скликання, ініціатор законопроекту – Президент України Л.Д.Кучма), «Про свободу мирних зібрань»¹¹ (реєстр. № 7819 від 15.07.2005 7-ї сесії IV скликання, ініціатор законопроекту – народний депутат України В.Л. Мусіяка), «Про порядок організації і проведення мирних заходів та акцій в Україні»¹² (реєстр. № 2646 від 30.11.2006 2-ї сесії V скликання, ініціатор законопроекту – народний депутат України Г.Й. Удовенко) та деякі інші.

Аналізуючи дані проекти, мимоволі згадуємо думку дореволюційного російського дослідника В.Ф. Матвєєва про те, що «питання свободи мирних зібрань завжди і скрізь були залежні від умов даного середовища, від умов даного моменту, від всієї політичної кон'юнктури. Абстраговані теоретичні міркування при вирішенні цього питання неминуче відступали на другий план»¹³.

Розглянемо ці законопроекти. Встановивши спільні риси та відмінності всіх перелічених законопроектів із досліджуваним проектом, ми маємо можливість здійснити порівняльний аналіз, а отже, відповісти на запитання нашого дослідження.

Умовно перелічені законопроекти можна розділити на декілька груп. Першу групу становлять проекти, започатковані законопроектом № 3004 від 16.10.2000, ініційованим народним депутатом України Г.Й. Удовенком. Цей та пов'язані з ним проекти («Про порядок організації і проведення мирних масових заходів та акцій в Україні» № 3004-2 від 10.08.2000, «Про порядок організації і проведення мир-

них масових заходів та акцій в Україні», «Про порядок організації і проведення мирних заходів і акцій в Україні» № 5242-1 від 11.03.2004), ініціатором яких виступали окремі народні депутати України, трансформувались у спільний документ – законопроект «Про порядок організації і проведення мирних масових заходів та акцій в Україні»¹⁴ (реєстр. № 5242 від 08.04.2004, 5-ї сесії IV скликання) народних депутатів України Г.Й.Удовенка, І.І. Миговича, І.В.Сподаренка, В.В. Тарана. Для цієї групи законопроектів характерне намагання ініціаторів врегулювати механізм реалізації свободи мирних зібрань найбільш демократичним шляхом, усунути характерне для України тих часів надмірне втручання держави (в традиціях радянської авторитарної держави) у реалізацію свободи мирних зібрань. Зокрема, у разі планування зібрання чисельністю до 50 осіб передбачається попереднє повідомлення усним шляхом засобами телефонного зв'язку; у разі письмового повідомлення про зібрання більшої чисельності учасників, ніж 50, строк, що передує зверненню становить 3 дні (проти існуючого на час проекту строку 10 днів); однозначно забороняються плата за присутність або примус до участі у зібранні; присутнім працівникам силових структур категорично забороняється маскувати своє обличчя; розгляд судових аспектів питань, що виникають, здійснюється у строк не більше одного дня тощо.

Водночас проекти містять і очевидні недоліки. Так, єдиним випадком обмеження реалізації свободи мирного зібрання передбачено введення у країні надзвичайного стану. Це твердження не узгоджується із статтею 39 Конституції України, згідно із положеннями якої обмеження реалізації досліджуваної свободи може відбуватись у судовому порядку в інтересах національної безпеки і громадського порядку – задля охорони здоров'я населення, їх прав і свобод. Поряд з «демократичним стрижнем» законопроекту викликають подив положення, які передбачають можливість владі для маніпуляцій, як от: дозвіл органам влади і місцевого самоврядування своїми рішеннями визначати території, де збиратися заборонено, встановлення «мінімальних відстаней» до органів влади, обов'язок розійтись по закінченні «заходу», обов'язкова постійна присутність організатора, посилення на «інші незаконні дії» як на підставу примусового припинення зібрання тощо. Запропоновані повноваження міліції припиняти мирне зібрання у випадку відсутності повідомлення суперечать європейській практиці розуміння сутності свободи мирного зібрання (загальноприйнята можливість так званих «стихійних» зібрань)¹⁵.

Відсутність механізму судового розгляду питань щодо обмеження реалізації свободи мирного зібрання нівелює цінність законопроекту, адже саме врегулювання цих питань мали мало стати метою спеціального закону згідно із ст. 39 Конституції України. Єдине можливе судове рішення, згідно із законопроектом, – про заборону зібрання. Втім у Конституції України йдеться саме про обмеження, види яких (наприклад, щодо місця, рівня шуму тощо), приводи та підстави, порядок застосування мають бути предметом законодавчого регулювання.

На противагу згаданій законодавчій «течії», що еволюціонувала в парламенті в єдиний спільний документ, який наближався до свого прийняття, 23.03.2004 р. був зареєстрований законопроект № 5242-2 «Про збори, мітинги, походи і демонстрації», ініційований Президентом України Л. Кучмою. Перше, що звертає на себе увагу в «президентському» законопроекті, – ідентичність із прийнятим на кілька тижнів пізніше Федеральним законом Російської Федерації «Про збори, мітинги, демонстрації, походи і пікетування», схваленим Радою Федерації РФ

9 червня 2004 р., як за назвою і структурою, так і за текстом статей. При цьому слід зазначити, що форми державного устрою, політичні традиції та особливості у Російській Федерації та Україні, звичайно ж, відрізняються. Сам же проект при цьому важко назвати демократичним. Мирне зібрання визначено як «прилюдний захід». Так, повідомлення подається за 10 днів. Не проводяться «прилюдні заходи» поблизу низки закладів (освіти, здоров'я та ін.). Поблизу вищих органів влади та певних інституцій «проведення прилюдних заходів» не дозволяється ближче, ніж за 50 метрів. «Захід» триває не більше 5 годин, починається не раніше 9 години, завершується не пізніше 22 години. Ці два конфліктуючих один з одним як за духом, так і за змістом проекти спричинили новий виток протистояння українських політичних сил, у результаті чого жоден з них не був прийнятий.

Після подій «помаранчевої революції» на тлі значних політичних змін в Україні в парламенті зареєстрована нова ініціатива з питань мирних зібрань. Це законопроект № 7819 від 15.07.2005 р. «Про свободу мирних зібрань» народного депутата України В.Л. Мусіяки. Даний проект закріпив більшість сучасних положень європейського законодавства щодо свободи мирних зібрань. Так, передбачається «спонтанна демонстрація» (аналог «стихійного зібрання») у європейському праві), характеризується її правомірність та захист з боку держави. Підкреслено демократичність контр-демонстрацій і позитивний обов'язок держави із сприяння проведенню кожної з них з одночасним захистом учасників з різних боків. Заборонена плата за участь у мирному зібранні. У випадку порушення громадського порядку локалізується і припиняється правопорушення без припинення мирного зібрання. Більша увага, порівняно з минулими законопроектами, приділяється аспектам судового розгляду питання. Так, з огляду на особливості цієї категорії судових справ передбачено можливість повідомлення про судові засідання телефоном, із складанням відповідної довідки, зобов'язано суди організувати свою роботу за потреби й у вихідні дні.

Водночас деякі положення нівелюють безумовні цінності та прогрес законодавчої думки у даному проекті, характеризуючи цей законопроект як волонтаристський, такий, що допускає зловживання правами, але вже з боку учасників зібрання. Так, дозволяється без жодних обмежень встановлювати будь-які намети, сцени та споруди. Повідомлення подається за 6 годин. До позитивних обов'язків держави віднесено матеріальні компенсації учасникам. Убачається дозвіл учасникам мирного зібрання на блокування вулиць, доріг, будівель чи споруд.

У свою чергу, Головне науково-експертне управління Верховної Ради України звернуло увагу на необхідність техніко-юридичного коригування щодо структури та лексичного редагування щодо текстів норм та дало негативний висновок щодо вищезазначеного проекту Закону. Проект не було прийнято, і його, безумовно, позитивні новели, на жаль, були поховані під недоліками, а сам проект, схоже, загубився серед купи інших паперів Апарату Верховної Ради України.

Після чотирьох років «законодавчої тиші» у питанні мирних зібрань в українському парламенті прийнято у першому читанні законопроект № 2450, котрий, власне, і став предметом даного дослідження. Під час розгляду проекту з високої трибуни найвищого представницького органу держави представник Мініюсту України як головного розробника документа запевнив депутатів, що даний документ є результатом тривалої копіткої роботи, опрацьовано всі зауваження і відповідає європейським моделям. Спробуємо розібратися, чи дійсно це так. Перше, що звертає на себе увагу: досліджуваний законопроект фактично відтворює

один із перерахованих нами проектів. Це найбільш недемократичний і авторитарний з ініційованих раніше, а саме - законопроект № 5242-2 фахівців Адміністрації Президента України Л. Кучми. З президентського документа минулої каденції вибрано найбільш авторитарні положення та внесено проект до парламенту. Втім із таким результатом законопроектного розвитку питання мирних зібрань в Україні важко погодитися з огляду на наступне. По-перше, сам по собі проект № 5242-2 мав цінність для тодішньої влади саме у зазначених недемократичних положеннях, які мали б стримати, певною мірою, масову реалізацію громадянами свободи мирних зібрань, як загрозу для діючого політичного режиму. Інші положення документа не мають ані практичної правозастосовної цінності, ані смислового навантаження. Тому прийнятий у першому читанні законопроект не тільки не досягає мети даного закону, яка полягає насамперед у роз'ясненні аспектів свободи мирних зібрань, окреслення її меж, механізмів реалізації та обмеження, а й прямо суперечить цій меті, заплутуючи правозастосовних суб'єктів. Так, передбачений механізм обміну думками між владою та організаторами мирного зібрання у письмовій формі через свою надмірну складність навряд чи може називатися таким, який можливо здійснювати на практиці.

По друге, документ № 2450 прямо суперечить як європейській, так і національній доктрині щодо прав і свобод людини взагалі й свободи мирних зібрань зокрема. Мирне зібрання чомусь визначено як «мирний захід» як у назві, так і у тексті проекту, що не тільки входить у суперечність з іншими законодавчими актами України, доктриною, віддзеркалює світовий аналог, а й заплутує суб'єктів правозастосування, надає демократичній природній свободі мирного зібрання присмак державою наданого права, під повним контролем (адже проектом передбачено постійну присутність представників влади і міліції, навіть якщо учасників всього декілька) на «певний захід».

Підстави припинення мирного зібрання, викладені у законопроекті, розпливчасті (напр. «інші порушення Закону»), можуть довільно тлумачитись, не є вищепними. Це не можна назвати демократичною нормою.

Відсутність функціонального судового механізму, поряд із незрозумілими поноваженнями суб'єктів зібрання; відсутність відповідей на основні питання, що виникають під час реалізації свободи мирних зібрань в Україні, роблять закон, у разі його прийняття, непрацюючим.

Особливо слід відзначити, що ще у березні 2007 р. Бюро демократичних інституцій і прав людини ОБСЄ були оприлюднені¹⁶ (у тому числі російською) Керівні принципи свободи мирних зібрань, які стали результатом аналізу та спільної роботи науковців і експертів 29 країн-членів ОБСЄ на базі європейського законодавства та практики. Змістом цього документа є достатньо обґрунтовані, на наш погляд, рекомендації, які мали б використовуватись при розробці базового закону з прав людини, пристосовавши їх до українських реалій (напр. доповнити заборonoю плати за участь у зібранні). А зневажання Рекомендаціями не може вважатись правильним, адже вони в основному базуються на конкретних рішеннях Європейського суду з прав людини з питань мирних зібрань, який у рішеннях неодноразово зазначав, що він керується своєю прецедентною практикою.

В розвиток цієї думки зазначимо, що, як відомо¹⁷, в Україні прийнято і діє Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до

Конвенції» (з подальшими змінами) і поширенням на Україну юрисдикції Європейського суду з прав людини, прийняттям Закону України «Про ратифікацію Протоколів № 12 та № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Відповідно до частини першої статті 1 згаданого Закону Україна повністю визнає на своїй території дію приписів Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Крім того, у рішеннях Суду неодноразово зазначалося, що він керується своєю попередньою практикою і тлумачить Конвенцію та протоколи до неї, розглядаючи фактичні обставини конкретної справи в світлі вимог сьогодення¹⁸. Тому прийняття базового закону про мирні зібрання, який би не враховував прецедентну практику Європейського суду з прав людини спричинить лише додаткові звернення незгодних з окремими положеннями нового закону осіб до цієї інстанції і нові, постановлені проти України судові рішення.

Отже, законопроект як такий, що у більшості питань суперечить Європейській конвенції з прав людини, не може бути прийнятий. Більше того, навряд чи ці недоліки самої концепції закону можуть бути враховані при підготовці проекту до другого читання. Необхідний новий проект про мирні зібрання в Україні, створений на якісно новій основі.

Повертаючись до згаданої думки В.Ф. Матвєєва про залежність питання мирних зборів від суспільних умов, доходимо сумного висновку: умовами даного історичного моменту є, на жаль, відсутність наукової обґрунтованості законопроектної роботи, особливо у такому важливому питанні, як врегулювання механізмів реалізації свободи мирних зібрань в Україні. Ураховуючи «більш прогресивні» проекти у минулому, даний законопроект не можна назвати кроком вперед.

1. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32431 2. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=32431&pf35401=121815 3. <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.41.0&nobreak=1#st199> 4. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v9306400-88> 5. *Шукліна Н.Г.* Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія. - К., 2005. – С. 266. 6. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=5357 7. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=8872 8. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17422 9. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17429 10. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17558 11. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=25210 12. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=28850 13. *Матвєєв В.Ф.* Рп публичных собраний. Очерк развития и современной постановки права публичных собраний во Франции, Германии и Англии: Монографія. – СПб., 1909. – С. 3. 14. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17422 15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Оя Атаман проти Турції (2006 г.), пункти 41, 43. 16. http://www.legislationline.org/download/action/download/id/2268/file/Guidelines_Freedom_Assembly_2007_RU.pdf 17. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v1427600-03> 18. Рішення Європейського суду з прав людей у справі S. A. Dangeville v. France, no. 36677/97, параграф 47, ECHR, 2002- III